

ARVOSTELUA

Karl Kautsky. Bernstein und das socialdemokratische Programm. Eine Antikritik*

...Johdannossa Kautsky esittää muutamia sangen arvokkaita ja sattuvia ajatuksia siitä aiheesta, mitkä ehdot pitää vakavan ja tunnollisen arvostelun tyydyttää, jos arvostelijat eivät halua sulkeutua kylmäkiskoisen pedantismien ja kirjanoppineisuuden ahtaisiin puitteisiin, jos he eivät halua kadottaa näkyvistä „teoreettisen älyn” ja „käytännöllisen älyn” — eikä sitä paitsi yksilöiden, vaan erikoisoloihin joutuneiden väestöjoukkojen käytännöllisen älyn — kiinteätä ja erottamattomaa yhteyttä. Tietysti totuus ennen kaikkea, sanoo Kautsky, ja jos Bernstein on tullut vilpittömästi vakuuttuneeksi entisten katsantokantojensa virheellisyydestä, niin hänen suorainen velvollisuutensa on tuoda se julki täydellä selvyydellä. Mutta sehän se surkeata onkin, että Bernsteiniltä puuttuu juuri suoruutta ja varmuutta: hänen kirjasensa on hämmästyttävän „ensyklopedinen” (kuten Antonio Labriola on jo huomauttanut eräässä ranskalaisessa aikakauslehdessä), se koskettelee tavattoman monia probleemeja, lukemattomia kysymyksiä, mutta *yhdestäkään* näistä kysymyksistä se ei anna eheätä ja selvää esitystä arvostelijan uusista katsantokannoista. Arvostelija esittää vain epäilyksiään, jättäen pikimmiten koskettelemansa vaikeat ja mutkalliset pulmakysymykset kaikkea itsenäistä käsittelyä vaille. Siitä johtuukin — Kautsky huomauttaa sarkastisesti — sellainen kummallinen juttu, että Bernsteinin kannattajat käsittävät hänen kirjansa hyvin monella eri tavalla, jota vastoin kaikki Bernsteinin vastustajat käsittävät sen samalla tavalla. Tärkein vastaväite, minkä Bernstein esittää vastustajilleen, on

* — Karl Kautsky, Bernstein ja socialdemokraattinen ohjelma. Vasta-arvostelua. *Toim.*

se, että häntä ei ymmärretä, että häntä ei haluta ymmärtää. Ne monet aikakaus- ja sanomalehtikirjoitukset, joita Bernstein on kirjoittanut vastaukseksi vastustajilleen, eivät ole selvittäneet hituistakaan hänen myönteisiä katsomuksiaan.

Kautsky aloittaa vasta-arvostelunsa metodikysymyksestä. Hän tarkastelee Bernsteinin vastaväitteitä materialistista historiankäsitystä vastaan ja osoittaa, että Bernstein on sekoittanut käsitteen „deterministinen” käsitteeseen „mekaaninen”, sekoittanut tahdon vapauden toiminnan vapauteen, samaistanut täysin perusteettomasti historiallisen välttämättömyyden ja ihmisten pakonalaisen, ulospääsemättömän tilan. Jo Marxin historia-teorian perusväittämät kumoavat kuluneen, Bernsteininkin toistaman syytöksen fatalismista. Ei saa selittää kaikkea tuotantovoimien kehitykseksi, sanoo Bernstein. On „otettava laskuihin” muitakin tekijöitä.— Mainiota, vastaa Kautsky, mutta niinhän pitää tehdä jokaisen tutkijan, pitipä hän kiinni minkälaisesta historiankäsityksestä tahansa. Ken haluaa saada meidät luopumaan Marxin metodista, joka on niin loistavasti osoittanut ja yhä osoittaa pätevyytensä käytännössä, hänen on mentävä jompaa kumpaa tietä: joko hän luopuu kokonaan historiallisen prosessin lainmukaisuuden ja välttämättömyyden ideasta, ja silloin hän siis heittää yli laidan kaikki yritykset perustella sosiologiaa tieteellisesti, tahi hänen on osoitettava, millä tavalla muista tekijöistä (esimerkiksi eettillisistä katsoimuksista) voidaan johtaa historiallisen prosessin välttämättömyys,— osoittaa se analyysillä, jota voitaisiin edes lähimain vertailla „Pääomassa” olevaan Marxin analyysiin. Bernstein ei ainoastaan ole tekemättä vähäisintäkään yritystä siihen suuntaan, vaan rajoittuen sisällöttömään kuluneeseen sanontaan muidenkin tekijäin „ottamisesta laskuihin” käyttää *edelleenkin* kirjassaan vanhaa materialistista metodia, ikään kuin hän ei olisikaan julistanut sitä riittämättömäksi! Paikoitellen Bernstein käyttää tätä metodia jopa sallimattoman törkeästi ja yksipuolisesti, kuten Kautsky osoittaa! Edelleen Bernsteinin syytökset kohdistuvat dialektiikkaa vastaan, joka jolittaa muka mielivaltaisiin ajatusrakennelmiin y.m. y.m. Bernstein toistaa näitä fraaseja (jotka ovat ehtineet kyllästyttää ällötykseen saakka venäläisiäkin lukijoita) tekemättä edes pienintäkään yritystä osoittaa, mikä dialektiikassa on väärää,— ovatko

Hegel tai Marx ja Engels ehkä syyllistyneet metodologiisiin virheisiin (ja minkälaisiin nimenomaan). Ainoa, millä Bernstein koettaa puolustaa ja vahvistaa mielihäpäntään, on viittaus „Pääoman” erään loppukohdan (jossa puhutaan kapitalistisen kasaantumisen historiallisesta tendenssistä) „tendenssimäisyyteen”. Tuo syytös on ihan loppuun kulunut: sen ovat esittäneet sekä Eugen Dühring että Julius Wolf ja monet muut Saksassa, sen ovat esittäneet (lisäämme puolestamme) myös hra J. Zhukovski 70-luvulla ja hra N. Mihailovski 90-luvulla — se samainen hra Mihailovski, joka aikoinaan leimasi hra J. Zhukovskin tämän syytöksen esittämisestä sirkustemppuiliijaksi. Entä minkä *todisteen* Bernstein esittää tämän kuluneen hölynpölyn vahvistukseksi? Vain seuraavan: Marx ryhtyi „tutkimustyöhönsä” omaten jo ennakolta valmiit johtopäätökset, sillä „Pääoma” päättyy vuonna 1867 siihen samaan johtopäätökseen, minkä Marx esitti jo 40-luvulla. Moinen „todistelu” on samaa kuin väärinpelaaminen, vastaa Kautsky, sillä Marx ei perustanut johtopäätöksiään yhteen, vaan kahteen tutkimukseen, kuten hän onkin selvästi sanonut teoksensa „Zur Kritik” * alkulauseessa (ks. venäjänkielistä käännöstä: „Eräiden poliittisen taloustieteen väittämien arvostelua” ⁶²). Ensimmäisen tutkimuksensa Marx suoritti 40-luvulla, sen jälkeen kun erosi „Reinin Lehden” toimituksesta. Ja Marx erosi toimituksesta sen takia, että hänen oli puhuttava aineellisista intresseistä, mutta hän tunsu valmistumattomuutensa siihen. Vetäydyin yhteiskunnalliselta areenalta opiskeluhuoneeseen, kirjoitti Marx itsestään. Näin siis (korostaa Kautsky vihjaten Bernsteinin) alettuaan epäillä sitä, olivatko hänen päätelmänsä aineellisista intresseistä oikeita, olivatko silloin vallinneet mielipiteet tästä kysymyksestä oikeita, Marx ei pitänyt näitä epäilyjään niin tärkeinä, että olisi kirjoittanut niistä kokonaisen kirjan ja kuuluttanut niistä kaikille ja jokaiselle. Ei, Marx ryhtyi opiskelemaan, vaihtaakseen entiset epäilemänsä katsantokannat joihinkin uusiin myönteisiin katsantokantoihin. Hän alkoi tutkia ranskalaisia yhteiskuntatieteellisiä teorioita ja englantilaista poliittista taloustiedettä. Hän tutustui läheisesti Engelsoniin, joka siihen aikaan tutki seikkaperäisesti Englannin kansantalouden faktillista tilaa. Tämän

* — „Zur Kritik der politischen Oekonomie” — „Poliittisen taloustieteen arvostelua”. *Toim.*

yhteistyön, tämän *ensimmäisen* tutkimuksen tuloksena olivat ne tunnetut johtopäätökset, jotka kumpikin kirjoittaja sitten esittikin täysin määritellysti 40-luvun lopulla⁶³. Vuonna 1850 Marx muutti Lontooseen, ja tieteellisille harrastuksille suotuisat elämänehdot Lontoossa kannustivat häntä „ryhtymään aineen tutkimiseen aivan *alusta* sekä aloittamaan uuden aineiston kriittillisen käsittelyn” („Eräiden väittämien arvostelua”, 1. painos, s. XI⁶⁴. Kursivointi meidän). Tämän monen monituisia vuosia jatkuneen *toisen* tutkimuksen hedelmänä olivat teokset: „Zur Kritik” (1859) ja „Das Kapital” (1867). Johtopäätös, johon „Pääoma” tulee, käy yhteen 40-luvulta olevan aikaisemman johtopäätöksen kanssa, sillä jälkimmäinen tutkimus vahvisti edellisen tutkimuksen tulokset. „Minun katsantokantani, sanottakoon niistä mitä tahansa, ovat tunnollisten ja monivuotisten tutkimusten tulosta”, kirjoitti Marx vuonna 1859 (sama lähde, s. XII)⁶⁵. Miten kovin tämä muistuttaakaan sitä, että johtopäätökset ovat olleet valmiit kauan ennen varsinaista tutkimusta, eikö totta? — kysyy Kautsky.

Dialektiikka-kysymyksestä Kautsky siirtyy arvo-kysymykseen. Bernstein sanoo, ettei Marxin teoria ole täydellinen ja että se jättää avoimiksi monet probleemit, „jotka eivät ole vielä läheskään täysin selitettyjä”. Kautsky ei aiokaan kieltää sitä: Marxin teoria ei ole tieteen viimeinen sana, sanoo hän. Historia on tuova mukanaan sekä uusia tosiasioita että uusia tutkimusmenetelmiä, jotka vaativat teorian edelleen kehittämistä. Jos Bernstein olisi yrittänyt käyttää uusia faktatietoja ja uusia tutkimusmenetelmiä kehittääkseen teoriaa edelleen, niin kaikki olisivat hänelle kiitollisia siitä. Mutta Bernstein ei ajattelekaan sellaista, vaan rajoittuu tekemään halpahintaisia syytöksiä Marxin oppilaita vastaan sekä kerrassaan epäselviä, aito eklektisiä huomautuksia, sentapaisia kuin että Gossen—Jevonsin—Böhm:n koulukunnan rajahyötyteoria on yhtä oikea kuin Marxin työarvoteoriakin. Molemmat teoriat säilyttävät merkityksensä ei tarkoituksia varten, sanoo Bernstein, sillä Böhm-Bawerkilla on a priori samanlainen oikeus abstrahoida siitä tavaran ominaisuudesta, että ne ovat työn tuottamia, kuin Marxilla — abstrahoida tavaran siitä ominaisuudesta, että ne ovat hyödykkeitä. Kautsky toteaa, että on vallan järjetöntä pitää kahta vastakkaista ja toinen toisensa kieltävää teoriaa kelvollisina eri

tarkoituksiin (jota paitsi Bernstein ei sano, mihin tarkoitukseen tämä tai tuo teoria kelpaa). Kysymys ei ole lainkaan siitä, mistä tavarain ominaisuudesta meillä on oikeus *à priori* (von Hause aus)* abstrahoida, vaan siitä, miten ovat selitettävissä nykyaikaisen, tuotteiden *vaihtoon* perustuvan yhteiskunnan perusilmiöt, miten ovat selitettävissä tavarain arvo, rahan tehtävät y.m. Olkoon, että Marxin teoria on jättänyt vielä useat probleemit selittämättä, mutta Bernsteinin arvoteoria on — probleemi, joka on kokonaan selittämättä. Bernstein siteeraa myös Buchia, joka on konstruoinut käsitteen työn „äärimmäinen kiinteys”, mutta Bernstein ei esitä täydellisesti Buchin katsantokantoja eikä selvästi määriteltyä omaa mielipidettään tästä kysymyksestä. Buch on kuitenkin nähtävästi sotkeutunut ristiriitoihin, asettaessaan arvon riippuvaiseksi työpalkasta ja työpalkan — riippuvaiseksi arvosta. Tuntien arvoa koskevien huomautustensa eklektisyyden Bernstein yrittää puolustella yleensä eklektisyyttä. Hän nimittää sitä „terveen järjen kapinaksi jokaiselle dogmille ominaista pyrkimystä vastaan puristaa ajatus ahtaaseen ruuvipenkkiin”. Kautsky vastaa siihen, että jos Bernstein muistaa vähänkään ajattelun historiaa, niin hän huomaa, että suuret kapinoitsijat, jotka ovat vastustaneet tuota ajatuksen puristamista ahtaaseen ruuvipenkkiin, eivät ole koskaan olleet eklektikkoja, että heille on ollut aina ominaista pyrkimys katsomusten yhtenäisyyteen ja eheyteen. Eklektikko taas on liian arka uskaltaakseen kapinoida. Sillä sehän on vielä kovin kaukana kapinasta, jos teen kohteliaita kunniamumarteluja Marxin edessä ja samaan aikaan kumartelen kohteliaasti Böhm-Bawerkille! Mainitkaa minulle edes yksi, joka eklektikkona ajattelun tasavallassa ansaitsisi kapinoitsijan nimen! — sanoo Kautsky.

Siirtyessään metodista metodin soveltamisen tuloksiin, Kautsky pysähtyy koskettelemaan niin sanottua Zusammenbruchstheorie'ta, romahdusteoriaa, länsieurooppalaisen kapitalismin äkillisen luhistumisen teoriaa, luhistumisen, jota Marx muka piti kiertämättömänä ja sitoi sen valtavaan talouspulaan. Kautsky sanoo ja todistaa, etteivät Marx ja Engels ole koskaan esittäneet erikoista Zusammenbruchstheorie'ta, eivätkä sitoneet Zusammenbruch'ia ehdottomasti

* — alunperin, alusta saakka. *Toim.*

talouspulaan. Se on vastustajain vääristelyä, jotka tulkitsevat Marxin teoriaa yksipuolisesti temmaten ajatuksettomasti erinäisiä kohtia erinäisistä teoksista, kumotakseensitten voitokkaasti teorian „yksipuolisuuden” ja „karkeuden”. Todellisuudessa Marx ja Engels asettivat länsieurooppalaisten taloudellisten suhteiden uudistamisen riippuvaiseksi Euroopan uusimman historian esiin nostamien luokkien kypsytydestä ja voimasta. Bernstein on yrittänyt väittää, ettei se ole Marxin teoriaa, vaan tuon teorian kautskylaista tulkintaa ja paisuttamista, mutta siteeraamalla sanatarkasti 40- ja 60-luvun aikaisia Marxin teoksia sekä analysoimalla marxilaisuuden perusajatuksia, Kautsky on kumonnut täydellisesti tuon Bernsteinin tosi juonikkaan metkun, saman Bernsteinin, joka on niin kursailematta syyttänyt Marxin oppilaita „apologeettisuudesta ja juonittelusta”. Tämä kohta on Kautskyn kirjassa erikoisen mielenkiintoinen, varsinkin, kun eräät venäläiset kirjoittajat (esimerkiksi hra Bulgakov aikakauslehdessä „Natshalo”) ovat kiiruhtaneet toistamaan sen Marxin teorian väärennyksen, jonka Bernstein on „arvostelun” muodossa tarjonnut (saman väärennyksen toistaa hra Prokopovitshkin kirjassaan „Työväenliike Lännessä”. Pietari, 1899).

Erikoisen perusteellisesti Kautsky käsittelee nykyaikaisen taloudellisen kehityksen perustendenssejä kumotakseens Bernsteinin sen mielipiteen, ettei tämä kehitys muka tapahdu Marxin luonnehtimaan suuntaan. On itsestään selvää, ettei tässä voida esittää, mitä sisältävät luku „Suur- ja pientuotanto” samoin kuin Kautskyn kirjan muut taloustieteelliselle analyysille omistetut luvut, joissa on melko laajasti numeroaineistoa, joten meidän on rajoituttava vain lyhyesti mainitsemaan niiden sisällöstä. Kautsky tähdentää, että kysymys on nimenomaan yleisestä kehityssuunnasta eikä suinkaan yksityiskohdista eikä pinnallisista ilmiöistä, joiden kaikkea moninaisuutta *ei mikään* teoria voi huomioida („Pääoman” vastaavissa luvuissa Marxin muistuttaa lukijalle tästä yksinkertaisesta, mutta usein unohtuvasta totuudesta.) Käsittelemällä seikkaperäisesti Saksassa vuosina 1882 ja 1895 suoritettujen teollisuustiedustelujen antamia tietoja Kautsky osoittaa, että nämä tiedot ovat todistaneet loistavasti Marxin teorian ja asettaneet pääoman keskittymis- ja pientuotannon syrjäyttämisen prosessin kaiken epäilyksen ulkopuolelle. Bernstein itse tunnusti jo vuonna

1896 (jolloin hänkin kuului vielä apologeettien ja juonittelijain ammattikuntaan, ironisoi Kautsky) täysin päättäväisesti tämän tosiasian, mutta nyt hän liioittelee ylettömästi pientuotannon voimaa ja merkitystä. Esimerkiksi liikeyrityksiä, joissa on vähemmän kuin 20 työläistä, Bernstein laskee olevan useita satoja tuhansia, „lisäten nähtävästi pessimistisessä utteruudessaan liian nollan”, sillä sellaisia liikeyrityksiä on Saksassa vain 49 tuhatta. Ja sitä paitsi pieniksi liikeyrittäjiksi tilastoissa on laskettu keitä tahansa: ajureita ja juoksupoikia, haudankaivajia ja hedelmien kantajia, ompelijattaria, vaikkapa he sitten tekisivät kotonaan työtä kapitalistille, ynnä muita ynnä muita! Panemme merkille sen, teoreettisessa suhteessa erittäin tärkeän, Kautskyn huomautuksen, että pienet (edellä mainittujen tapaiset) kauppa- ja teollisuusliikkeet ovat kapitalistisessa yhteiskunnassa useinkin vain suhteellisen liikkaväestön eräs ilmenemismuoto: pientuottajat, jotka ovat joutumaisillaan taloudelliseen häviöön, ja työttömät työläiset muuttuvat (toisinaan väliaikaisesti) pikkukauppiainiksi ja kaupustelijoin, asuntojen ja nurkkausten vuokralleantajiksi (nekin ovat „liikeyrityksiä”, jotka rekisteröidään tilastoissa rinnan kaikenlaisten muiden liikeyritysten kanssa!) j.n.e. Näiden ammattilaisten liiallinen runsaus ei todista lainkaan pientuotannon elinvoimaisuutta, vaan kurjuuden kasvua kapitalistisessa yhteiskunnassa. Mutta Bernstein korostaa ja liioittelee pienten „teollisuudenharjoittajien” merkitystä silloin, kun se hänen mielestään puhuu hänen edukseen (kysymyksessä suur- ja pientuotannosta) vaieten niistä silloin, kun se puhuu häntä vastaan (kysymyksessä kurjuuden lisääntymisestä).

Bernstein toistaa venäläisenkin yleisön jo kauan sitten tuntemia ajatelmia siitä, että osakeyhtiöt „sallivat” pääoman pirstomisen ja „tekevät tarpeettomaksi” sen keskityksen, ja esittää muutamia numerotietoja (vrt. „Zhiznin” 3. n:roa vuodelta 1899) pikkuosakkeiden lukumäärästä. Kautsky vastaa siihen, että nämä numerot eivät todista kerrassaan mitään, sillä eri yhtiöiden pikkuosakkeet saattavat olla suurkapitalistien omaisuutta (mikä Bernsteininkin on pakko myöntää). Sen vahvistukseksi, että osakeyhtiöt *tisäävät* omistavien lukua, Bernstein ei esitä kerrassaan mitään todistuksia eikä hän voikaan esittää niitä, sillä todellisuudessa osakeyhtiöt ovat olemassa sitä varten, että

herkkäuskoista vähävaraista yleisöä voitaisiin pakkoluovuttaa suurkapitalistien ja -keinottelijain hyväksi. Osakkeiden lukumäärän kasvu osoittaa vain sitä, että rikkauden tendenssinä on muuttua osakemuotoon, mutta rikkauden jakautumisesta tämä kasvu ei sano kerrassaan mitään. Yleensä Bernstein on suhtautunut ihmeteltävän kevytmielisesti kysymykseen omistavien lukumäärän, yksityisomistajien lukumäärän lisääntymisestä, mikä ei ole estänyt hänen porvarillisia kannattajiaan ylistämästä juuri Bernsteinin kirjan tätä osaa ja julistamasta, että se perustuu „valtavaan numeroaineistoon”. Bernstein on osoittautunut niin taitavaksi, ironisoi Kautsky, että on saanut tämän valtavan aineiston mahtumaan kahdelle sivulle! Hän sekoittaa omistajat ja kapitalistit, vaikkei viimeksi mainittujen lukumäärän lisääntymistä kukaan ole kiistänytkään. Hän ottaa tuloverotiedot välittämättä niiden fiskaalisesta luonteesta sekä omaisuustulojen sekoittamisesta palkkatuloihin y.m. Hän vertailee tietoja, jotka ovat eri ajoilta ja eri teitä saatuja (esimerkiksi Preussiin nähden) ja sen vuoksi vertailukelvottomia. Hän menee jopa niinkin pitkälle, että lainaa numerotietoja, jotka osoittavat omistajien lukumäärän kasvua Englannissa (jopa painattaa nämä numerot lihavin kirjakkein tärkeimpänä valttinaan!), jonkin katulehden pakinasta, jossa ylistetään kuningatar Victorian jubileumia ja käsitellään tilastoja nec plus ultra * kevytmielisesti! Näiden tietojen alkulähde on tuntematon eikä sellaisia tietoja voidakaan saada Englannin tuloveroja koskevien tietojen pohjalla, sillä näistä tiedoista ei voida määrittellä maksajain lukumäärää eikä kunkin maksajan kokonaistuloa. Kautsky ottaa Kolbin kirjasta tietoja Englannin tuloverosta vuosilta 1812—1847 ja osoittaa, että ne aivan samoin kuin Bernsteinin pakinatiedotkin todistavat (muka) omistajain lukumäärän kasvua — ja tämä kautena, jolloin kansan mitä hirvittävin kurjuus kasvoi kauhistuttavasti Englannissa! Bernsteinin tietojen yksityiskohtainen erittely johtaa Kautskyn siihen johtopäätökseen, ettei Bernstein ole esittänyt ainoatakaan numerolukua, joka todella todistaisi omistajien lukumäärän kasvavan.

Bernstein koettaa johtaa tämän ilmiön teoreettisestikin: eiväthän kapitalistit, sanoo hän, voi itse kuluttaa kaikkea

* — äärimmäisyyteen saakka. *Toim.*

lisäarvoa, jonka määrä kasvaa näin suunnattomasti; siis sitä kuluttavien omistajien luku kasvaa. Kautskyn ei ole vaikea kumota tätä koomillista päätelmää, joka sivuuttaa kokonaan Marxin realisoimisteorian (venäläisessä kirjallisuudessa tätä teoriaa on jo selitetty moneen kertaan). Erittäin mielenkiintoista on, että Kautsky ei kumoa sitä ainoastaan teoreettisin päätelmin, vaan myös konkreettisin tiedoin, jotka todistavat ylellisyyden ja tuhlaavaisuuden lisääntymistä Länsi-Euroopan maissa, nopeasti vaihtuvien muotien vaikutusta, mitkä kärjistävät niin kovin tätä prosessia, joukottaista työttömyyttä, lisäarvon „tuotannollisen kulutuksen” suunnatonta kasvua — s.o. pääomien sijoittamista uusiin liikeyrityksiin, erikoisesti eurooppalaisen pääoman sijoittamista Venäjän, Aasian ja Afrikan rautatie- ynnä muihin liikeyrityksiin.

Bernstein julistaa Marxin „köyhtymisteorian” eli „kurjistumisteorian” kaikkien hylkäämäksi. Kautsky osoittaa sen olevan taaskin Marxin vastustajien vääristelevää liioittelua, sillä Marx ei ole sellaista teoriaa esittänytkään. Marx puhui kurjuuden, alennustilan y.m. kasvusta, osoittaen samalla myös vastakkaisesti vaikuttavan tendenssin ja ne reaaliset yhteiskunnalliset voimat, jotka yksinomaan vain voivatkin tämän tendenssin synnyttää. Todellisuus on täysin vahvistanut nämä Marxin sanat kurjuuden lisääntymisestä: ensinnäkin havaitsemme tosiaan, että kapitalismin tendenssinä on synnyttää ja voimistaa kurjuutta, joka paisuu suunnattomiin mittoihin, kun edellä mainittu vastakkaisesti vaikuttava tendenssi puuttuu. Toiseksi, kurjuus ei kasva fyysillisessä, vaan sosiaalisessa mielessä, t.s. siinä mielessä, että muodostuu epäsuhde porvariston tarpeiden ja koko yhteiskunnan tarpeiden tason kasvun ja työtätekevien joukkojen elintason välillä. Bernstein on ivailut tuollaista „kurjuuden” käsittämistä, se kun on muka pickwickiläismäistä ymmärtämistä. Vastaukseksi siihen Kautsky osoittaa, että sellaiset henkilöt kuin Lassalle, Rodbertus ja Engels ovat sanoneet aivan määritellysti, että kurjuus on ehdottomasti ymmärrettävä ei ainoastaan fyysillisessä, vaan myös sosiaalisessa mielessä. „Pickwick” kerhoon, sanoo hän torjuen Bernsteinin ivailun, kokoontuu, kuten näette, kunnon seurue! Ja vihdoin kolmanneksi sanat kurjuuden lisääntymisestä pitävät täydellisesti paikkansa kapitalismin „rajaseutuihin” nähden, kun sana rajaseutu ymmärretään sekä maantieteellisessä

merkityksessä (maat, joihin kapitalismi alkaa vasta tunkeutua aiheuttaen useinkin ei ainoastaan fyysillistä kurujuutta, vaan vieläpä suoranaista väestöjoukkojen nälänhätää) että taloustieteellisessä merkityksessä (kotiteollisuus ja yleensä ne kansantalouden alat, joilla takapajuiset tuotantotavat ovat vielä pysyviä).

Sangen mielenkiintoinen ja meille venäläisille erikoisen opettavainen on myös „uutta keskisäätyä” koskeva luku. Jos Bernstein olisi halunnut sanoa vain, että suistuvien pientuottajien tilalle ilmaantuu uusi keskisääty, nimittäin intelligenssi, niin hän olisi ollut oikeassa, sanoo Kautsky ja mainitsee, että hän on jo joitakin vuosia sitten pannut merkille tuon ilmiön tärkeyden. Kapitalismi lisää erikoisen nopeasti *toimitsijain* lukua kansan työn kaikilla aloilla, se tarvitsee yhä enemmän ja enemmän intelligenssiä. Tällä viimeksi mainitulla on omalaatuinen asemansa muiden luokkien joukossa, osaksi se liittyy yhteyksiensä, katsomustensa y.m. kannalta läheisesti porvaristoon, osaksi taas palkkatyöläisiin sitä mukaa, kuin kapitalismi yhä enemmän ja enemmän riistää intelligentiltä itsenäisen aseman, tekee hänet riippuvaiseksi palkkalaiseksi ja uhkaa alentaa hänen elintasoaan. Kyseisen yhteiskuntakerroksen väliasteinen, epävakaa ja ristiriitainen asema kuvastuu siinä, että sen keskuuteen ovat levinneet erittäin laajalle ne puolinaiset, eklektiset katsomukset, se vastakkaisten periaatteiden ja katsantokantojen sekasotku, se pyrkimys nousta sanoissa pilvilinnoihin ja hämätä fraaseilla historiallisten väestöryhmien konflikteja,—mitä Marx niin armottomasti ruoski sarkasmeillaan puoli vuosisataa sitten.

Pulateoriaa koskevassa luvussa Kautsky osoittaa, ettei Marx ole lainkaan esittänyt „teoriaa” teollisuuspuolien kymmenvuotisjaksoista, vaan ainoastaan todennut tosiasian. Engels itse on todennut tämän jaksottaisuuden muuttuneen viime aikana. Sanotaan, että työnantajien kartellit, rajoittamalla ja säännöstelemällä tuotantoa, voivat vaikuttaa pulia-ehkäisevästi. Amerikka on kylläkin kartellien maa, mutta rajoituksen asemesta me näemme siellä tuotannon jättiläismäistä kasvua. Ja sitten, rajoittaessaan tuotantoa sisämarkkinoita varten, kartellit laajentavat tuotantoa ulkomarkkinoita varten, myyden siellä tavaroitaan tappiohintaan ja kiskoen kotimaisilta kuluttajilta monopolihintoja. Protektionismin oloissa tämä järjestelmä on kiertämätön, eikä ole

mitään perusteita toivoa protektionismin vaihtuvan vapaa-kaupan järjestelmään. Sulkemalla pikkutehtaita, keskittämällä ja monopolisoimalla tuotantoa, sovelluttamalla käytäntöön parannusuudistuksia kartellit huonontavat tuntuvasti tuottajain asemaa. Bernstein luulee, että keinottelu, joka aiheuttaa pulia, heikkenee sitä mukaa, kun olosuhteet maailman markkinoilla muuttuvat epämääräisistä määrätyiksi ja tunnetuiksi; mutta hän unohtaa sen, että uusien maiden „epämääräiset” olosuhteet antavat tavattoman sysäyksen keinottelulle vanhoissa maissa. Kautsky osoittaa tilastotiedoin nimenomaan viime vuosina tapahtuneen keinottelun kasvun samoin kuin niiden tunnusmerkkien lisääntymisen, jotka ennustavat, ettei tuleva pula ole kovinkaan kaukana.

Kautskyn kirjan muista kohdista panemme merkille niiden sekavuuksien analyysin, joihin joutuvat ihmiset sotkiessaan (hra S. Prokopovitshin tapaan, mainittu teos) tiettyjen ryhmien taloudellisen voiman ja niiden taloudelliset järjestöt toisiinsa, huomioimme Kautskyn maininnan, että Bernstein korottaa kyseessäolevan historiallisen tilanteen aito tilapäiset olot yleiseksi laiksi,—demokratian olemusta koskevien Bernsteinin väärien katsomusten kumoaminen,—selityksen siitä tilastollisesta virheestä, jonka Bernstein teki verratessaan Saksan teollisuustyöläisten lukumäärää valitsijain lukumäärään unohtaen sen pikkuseikan, ettei kaikilla työläisillä Saksassa ole äänioikeutta (vaan ainoastaan 25 vuotta täytäneillä miehillä) ja etteivät kaikki ota osaa vaaleihin. Me voimme vain kehottaa pontevasti lukijaa, jota kysymys Bernsteinin kirjan merkityksestä sekä sen johdosta syntynyt polemiikki kiinnostavat, perehtymään saksalaiseen kirjallisuuteen eikä missään tapauksessa luottamaan niihin eklektiikan kannattajien puolueellisiin ja yksipuolisiin lausuntoihin, jotka ovat vallitsevina venäläisessä kirjallisuudessa. Olemme kuulleet, että käsiteltävänä olevasta Kautskyn kirjasta aiotaan osa kääntää venäjän kielelle. Se olisi erittäin toivottavaa, mutta se ei voi korvata alkuperäiseen tutustumista.

Kirjoitettu vuoden 1899 lopulla

*Julkaistu ensi kerran v. 1928
VII Lenin-kokoelmassa*

*Julkaistaan
hästkirjoituksen mukaan*